

УВОДНА РЕЧ ПРИРЕЂИВАЧА

800 ГОДИНА АУТОКЕФАЛНОСТИ СРПСКЕ ПРАВОСЛАВНЕ ЦРКВЕ

Писци чланака поводом 800 године аутокефалије СПЦ су: др Мирко Сајловић, ред. проф на Православном богословском факултету у Фочи, др Далибор Петровић, ван. проф. на Православном богословском факултету у Фочи, др Дражен Перић, ван. проф. на Православном богословском факултету у Београду, др Сава Милин, доцент на Православном богословском факултету у Београду, и мр Милош Павловић, православни катихета из Алексинца.

Организујући научни скуп, поводом 800 година аутокефалије СПЦ, узима се у обзир незаобилазни културно-историјски, и верско-просветитељски идентитет нашега народа у коме је водећу улогу, у стварању српске државе, имала Српска православна црква.

Стварање независне српске државе, у време Великог жупана Стефана Немање, из основа је променило политичке и друштвене односе на Балкану. Под његовом влашћу нашле су се све српске земље, а освајањима византијских простора створени су оквири и за другачију црквену организацију. Вођен, не само државним разлозима, него и личним православним надахнућем, Стефан Немања широко је помагао и развој Српске цркве, која је забележена у свим писаним историјским изворима. Тако се име „Sorbulia” помиње у историјским изворима до средине XII века као назив за земљу Србију. Василије II, сломивши Самуилову државу, потпуно је завладао балканским земљама и 1020. године епископију у Расу потчинио Охридској архиепископији. Иако су српске земље биле под снажним притиском папске курије, Захумље, Требиње, Србија, Котор, Бар и Улцињ нису били под влашћу Дубровника. На другој страни, устанак кнеза Стефана Војислава у Зети и његова успешна одбрана пред византијском офанзивом, почетак су новог стања у тим областима. Након слома владавине династије Комнина, која је освојила јужну Угарску, Босну и Далмацију, Дукљанска држава после пада краља Бодина, 1101. године, доживљава

период слабљења. Краљевина Србија помиње се у дубровачким повељама средином дванаестог века. Након смрти византијског владара Манојла I Комнина, Стефан Немања је успео да одржи у Србији све приморске области, и оне које је Охридска архиепископија сматрала својим подручјем. Стога је Стефан Немања вођен, не само државним разлозима, него православном ортопраксијом, помогао развој цркве. Од његових задужбина истичу се црква Пресвете Богородице и Св. Николе у Топлици, Ђурђеви Ступови у Расу, Студеница, Жича, и др. Организовани друштвени живот, у средњовековној Србији, не може се замислити без потребног броја цркава и манастира, који су били знак развијеног духовног живота у унутрашњости државе. Ктиторским делатностима истицала се епоха Немањића прожета идејама православног хришћанског света, у којима је главну улогу имао Свети Сава, у решавању црквених потреба за свој народ. Његова личност је специфична у томе што је успео, у себи, да обједини праву веру и прави живот, као ортодоксију и ортопраксију, засновану на библијско светоотачком сведочанству, која се у српском народу доживљава и назива *Светосавље, тј. православље, српског живота и искуства*. То се нарочито види у тези да је идејни поредак стварања цивилизоване државе замишљен у контексту *православне еклисиологије*, јединства цркве и државе, и на сазнању да су црква и држава упућена једна на другу у „хармонији”, или „симфонији”.

Међутим, сав тај духовни преображај словенског етникума није био плод вешто искоришћених црквено-политичких прилика почетком XIII века, него извесна духовна (црквена) зрелост Срба, која је још започета православном евангелизацијом моравске браће Св. Ђирила и Методија, и њихових петочисленика, а која је кулминирала оснивањем српског царског манастира Хиландара на Светој Гори. Важна улога манастира Хиландар огледа се и у томе што је био први српски манастир ван Србије, који је као српска црквена институција био међународно признат, одлуком византијског цара, тиме и византијске цркве. Одлуком византијског цара, *Хиландар је постао носилац трајне и неотуђиве легитимности српске царске постојаности* унутар светогорске заједнице. Повељама српских ктитора, монаха Симеона (Немање) и српског владара Стефана Првовенчаног, Хиландар је стављен под трајно туторство српске владарске куће. Оснивање Хиландара, као *царског манастира*, и његово институционално повезивање са српским двором, несумњиво је допринело међународном угледу, али и испоштованом канонско-црквеном поретку у добијању аутокефалности за самосталну Српску цркву у Nikeји, 1219. године.

У Никеји 1219. године, према Доментијановом казивању, Свети Сава је замолио васељенског патријарха Манојла Сарантина, а на предлог византијског цара Теодора Ласкариса, да *самоосвећено* буде његово отачаство као што је *Божјом помоћу и самодржавно*. Према томе, у исту раван ставља се „самодржавност” и „самоосвећеност” отачаства, што се несумњиво односи на политички суверенитет српског владара и државе, док се под „самоосвећеношћу отачаства” подразумева аутокефалност (самосталност) Српске цркве. Зато је и у стварању српске хришћанске културе, огромну и немерљиву улогу и значај имао Стефан Немања и Свети Сава који је издејствовао 1219. године у Никеји аутокефалију за Српску цркву и постао први „архиепископ српских и поморских земаља”. Новопрокламовани аутокефални статус Српске цркве подразумевао је да она, самостална, има канонску и административну независност, сама бира свог архиепископа и своје епископе, и да не зависи ни од какве више духовне власти, с тим да Српска црква остаје у канонском и евхаристијском јединству са другим помесним црквама. Теолошки смисао „институције аутокефалности” јесте да је утемљена на еклисиолошком канонском-црквеном предању.

Неопходно је напоменути и стваралачку активност Светог Саве која се односила на књижевна дела, писана на српско-словенском и на српском народном језику, и комбинавањем тих изражајних система у текстовима. Од њега и почиње диглосија у српској писмености, и онога што сачињава функцију „вишег стила”, који сачињава властелинство цркве и учености (Хиландарски и Студенички типик), док је „нижи стил” народног језика био пригоднији за свакодневну употребу (песме, приповетке). Немерљив је његов утицај и у фреско-сликарству и у подизању цркава и манастира, у организацији њене епархијске и свештеничке структуре на целој државној територији, која је истовремено регулисала и катихетску делатност и описмењивање народа, и развијање монашког живота по типцима и црквеним уставима. Таква црквено грађански зборник „Крмчија Светог Саве” је и конституисан је за потребе стварања једне нове аутокефалне цркве, и независне државе. Са *Номоканон*ом, Србија је добила, почетком XIII века, кодекс чврстог правног поретка и постаје правна држава, у коју је уграђено и богато наслеђе грчкоримског права, с којим је Србија и постала равноправна земља европске и медитеранске цивилизације.

За српско хришћанство, и шири јужно-словенски простор, не само у средњем веку, од пресудног значаја јесте свети-тељска и просветитељска личност Светог Саве. Период

архиепископије Српске цркве траје од 1219. до 1346. године, када се на трону Светог Саве, променило дванаест архиепископа, у време најпознатијих наших краљева из династије Немањића. У време владавине краљева Драгутина, Милутина, Стефана Дечанског, нарочито цара Душана, Српска држава је проширена по целом Балкану, обухватајући Тесалију, подручје Свете Горе, до Христопоља (данас Кавала), Епир и Албанију. Цар Душан прогласио се, 1346. године, за цара, а Архиепископија је подигнута на степен патријаршије. У времену османизације, обновљена је Пећка патријаршија (1557–1766) која је духовно објединила све српске етничке просторе, и успела да оснује нове епархије (40) које су обухватале расељене Србе на простору од Будима до реке Дрима у Албанији, и од западне Бугарске до Јадранског мора. Веома тешке последице по наш народ и цркву имао је аустројско-турски рат, који се водио у време пећког патријарха Арсенија III Чарнојевића и Арсенија IV Јовановића-Шакабенте, праћен миграцијом и сеобом српског народа 1690. године према Угарској. Након укидања Пећке патријаршије, 1766. године, српске земље биле су у границама Отоманске империје, Аустро-Угарске и Млетачке републике, када су створене Карловачка и Црногорска митрополија, православне српске епархије у Далмацији, Босни и Херцеговини, Јужној Србији и Мекедонији. Након завршетка Првог светског рата 1918, обновљена је некадашња Пећка патријаршија 1920. године, а први српски патријарх био је митрополит Србије, Димитрије Павловић.

Обележавањем 800 годишњице аутокефалије СПЦ, жели се нагласити, српској интелигенцији, али и благоверном народу, *да се светосавски путоказ темељи на православној вери и животу у Господу Христу*, као путу у живот вечни, да сви узрастамо, као и Свети Сава, ортодоксијом и ортопраксијом, у безмерну меру раста висине Христове и Светотројичног Царства Небеског.

У Београду, др Срђан Симић

На дан Преподобне мученице Параскеве – Свете Петке

08. 08. 2019. лета Господњег